

ביחידה זו נערוך היכרות ראשונית עם הנכבה, ונסקור נקודות היסטוריות מרכזיות - לפני 1948, במהלך 1948 ולאחריה. בנוסף, ננסה לעבד את הפער בין הידע המוכר לנו לבין הידע החדש המובא ביחידה.

מטרות

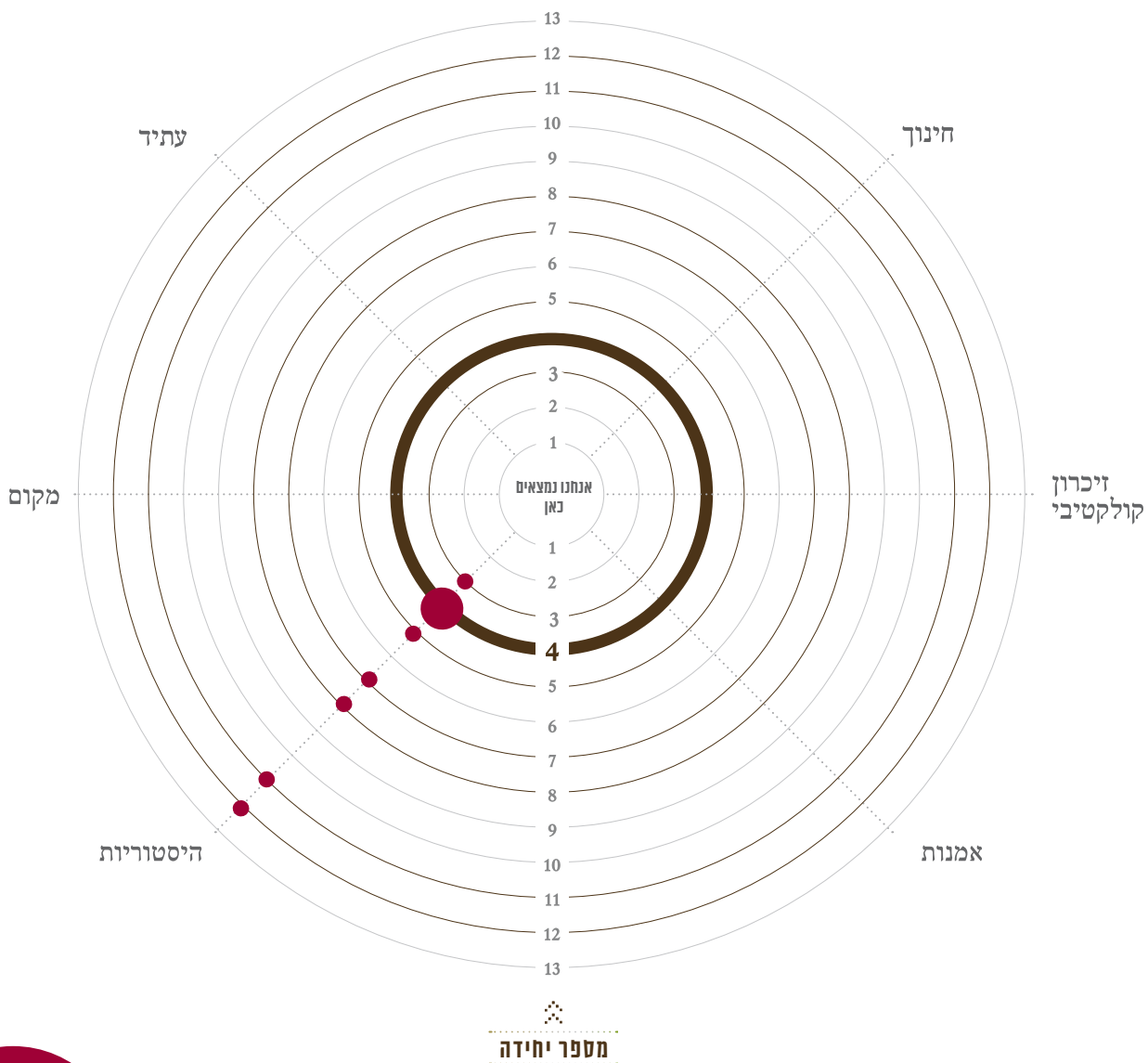
1. להכיר חומרים היסטוריים על 1948 שאינם חלק מתוכנית הלימודים בהיסטוריה.
2. ליצור בסיס משותף לדיון בכיתה, באמצעות הקניית ידע על הנכבה.
3. להעלות שאלות לגבי הידע המוכר על 1948.

היסטוריות

התמצאות בערכה:

« כל מילות המפתח »

מספר יחידה

חומרי עזר 1: מצגת - הנכבה בהיסטוריה

מצגת זו מתייחסת למספר אירועים ונושאים היסטוריים על 1948: לפנייה, במהלכה ואחריה. יש בה מידע מספרי היסטוריה, עדויות של יהודים, פלסטינים ובריטים, מסמכים ותמונות. יחד עם המצגת, מוצעת הצעה כיצד להשתמש בה בכיתה. ההצעה מצורפת כטקסט במעטפה וכן במצגת עצמה בהערות מתחת לכל שקופית. ניתן לראות את ההערות בזמן צפייה במצגת על-ידי שינוי לתצוגה של "עמוד הערות" (notes page) דרך סרגל הכלים "תצוגה" (view).

חומרי עזר 2: דף עבודה בנושא ההיסטוריה של מלחמת 1948

לקריאה נוספת

- ▲ אופיה, ע. (1999), "שנת האפס", בתוך: 50 ל-48, תיאוריה וביקורת 12-13, ירושלים: ון ליר.
- ▲ מוריס ב. (1991), לידתה של בעיית הפליטים הפלסטינים 1947-1949, תל-אביב: עם עובד.
- ▲ מוריס, ב. (2000), תיקון טעות - יהודים וערבים בארץ-ישראל 1936-1956, תל-אביב: עם עובד.
- ▲ עמותת "זוכרות", חוברות לכפרים הפלסטיניים. באתר העמותה: www.zochrot.org/index.php?id=511
- ▲ Khalidi, W. (1992), **All That Remains: The Palestinian Villages Occupied and Depopulated by Israel in 1948**, Washington DC: Institute for Palestine Studies.
- ▲ Pappé, I. (2007), **The Ethnic Cleansing of Palestine**, Oxford, England: One world Publication.

מהלך הפעילות

הערה למורה: ניתן לפתוח את היחידה בידע שיש לתלמידים על 1948, למשל דרך שאלות כמו מה יודעים על המלחמה ב-1948, או על-ידי תמונות שהמורה יפזר בכיתה מתקופת מלחמת 1948 (ניתן למצוא תמונות רבות באתר התצלומים הלאומי: www.mof.gov.il/pictures). התלמידים יתבקשו לסדר את התמונות כך שיוכלו לספר סיפור על המאורעות של 1948. מומלץ להביא תמונות המציגות מגוון אירועים. באמצעות התמונות יראו התלמידים את הידע שלהם. יש לקחת בחשבון שפתיחה זו ארוכה יותר.

1. פתיחה: מה אתם יודעים על המלחמה ב-1948? האם לדעתכם זהו הסיפור היחיד או שיש עוד סיפורים?
2. הצגת מצגת היסטורית: המורה יקרין בפני הכיתה מצגת המעלה מספר נקודות היסטוריות סביב ועל שנת 1948: לפנייה, במהלכה ולאחריה (ראו חומרי עזר 1).

3. דיון בכיתה:

- האם היו דברים שהתחברתם אליהם?
- הידע שמובא במצגת הוא ידע שאנחנו לא יודעים עליו בדרך כלל. האם היו דברים שעצבנו אתכם במצגת, שלא הסכמתם איתם?

4. עבודה בקבוצות:

המורה יחלק את התלמידים לקבוצות עבודה קטנות, וכל קבוצה תקבל דף עבודה עם ציטוטים ואמירות ידועות על ההיסטוריה שלנו. לאחר קריאת החומרים, כל קבוצה תערוך דיון סביב השאלות בדף העבודה (ראו חומרי עזר 2).

5. דיון מסכם:

- על מה הסכמתם ועל מה לא הסכמתם?
- מה קורה לכם כשאתם שומעים היסטוריה שמנוגדת להיסטוריה שאתם מכירים?
- איך אפשר להתמודד עם הפער הזה?
- איך נבדוק את הסיפור שאנו מכירים ואת הסיפור החדש ששמענו?

הצעה לפעילות המשך:

פעילות עם מחשב וגישה לאינטרנט: באתר אוסף הצילומים הלאומי (www.mof.gov.il/pictures) מצוי אוסף תמונות של מדינת ישראל מלפני 1948 ועד היום. על התלמידים לחפש תמונות לפי מילות חיפוש ספציפיות כגון: "כפר ערבי נטוש", "צבר", "פלסטיני". עליהם להביא תמונה אחת או שתיים לכיתה ולצדן ההסבר שניתן עליהן באתר. בכיתה מומלץ לנתח מה רואים בתמונה ומה לא, וכן לערוך דיון ביקורתי על הטקסט המלווה את התמונה. ניתן גם להציע לתלמידים לכתוב טקסט אחר על התמונה. לאחר מכן ניתן גם לערוך מיני-תערוכה בכיתה עם הדימויים והכיתובים הישנים והחדשים. ניתן להיעזר במתודה "קריאה של צילום" - ראו הרציונל הפדגוגי של יחידה 2. וכן בדוגמאות לניתוח תצלומים ארכיוניים בסדק 1, סדק 5 (הוצאת זכרות, פרהסיה ופרדס, 2008 ו 2010 בהתאמה) ובספר אלימות מכוננת מאת אריאלה אזולאי (הוצאת רסלינג, 2009).

הנכבה התרחשה בעיקר ב-1948, והיא כללה את הרס רוב היישובים הפלסטיניים, בשטח שעליו הוקמה מדינת ישראל, את הפיכת תושביהם לפליטים ואת מחיקת החיים הפלסטיניים העשירים שהיו פה. הנכבה התרחשה כחלק ממלחמת 1948 (היא מלחמת העצמאות), והיא אחד האירועים המרכזיים שעיצבו את מציאות חיינו. עם זאת, הנכבה הוצאה אל מחוץ להיסטוריוגרפיה של ישראל, ומכאן שאנו בדרך כלל יודעים עליה מעט מאוד. התשובה לשאלה אילו אירועים היסטוריים יודגשו ויוזכרו ואילו יודחקו או יושכחו, נקבעת פעמים רבות לפי צורכי השעה. היסטוריה אינה רק סיפור מעשה העבר, אלא היא מסבירה לנו גם את ההווה. לימוד הנכבה מוביל להבנה מורכבת יותר וביקורתית לא רק של ההיסטוריה אלא גם של המציאות שבתוכה אנו חיים, על כוחותיה השונים והאינטרסים הפועלים בה כיום. אנו רואות את שנת 1948 כ"נקודת האפס"¹, נקודה מהותית להבנת הקונפליקט ומארג היחסים הפוליטי-חברתי-כלכלי שסביבנו. ההיסטוריה גם מעצבת את הזהות שלנו, את מי שאנחנו. הזהות הלאומית, כמו גם הזהות האישית, נבנית על סמך ההיסטוריה שלנו כפרטים, כלאום, כאזרחים. כיום, גם כאשר הנכבה מוזכרת בשיח הציבורי, היא מוצגת לרוב כסיפור של הפלסטינים, כחלק מההיסטוריה ומהזהות שלהם; ואם יש הסוברים שעל יהודים בישראל ללמוד עליה, המטרה בעיניהם היא היכרות עם האחר, הפלסטיני. הנכבה היא אכן אירוע מכונן עבור הפלסטינים. אבל היא גם אירוע מכונן עבור היהודים הישראלים שחיים כאן. הנכבה היא חלק מאיתנו: מהזהות של כל מי שחי בארץ, מההיסטוריה ומההווה של המקום שבו אנו חיים, גם

כשנדמה שאיננה נוכחת. למידת הנכבה תאפשר לתלמידים ולנו להכיר את עצמנו טוב יותר. בנוסף לכך, אנו מאמינות שלימוד ההיסטוריה של הנכבה יוכל לקדם את ההבנה וההידברות בין ישראלים לפלסטינים.

רציונל פדגוגי

יחידה זו מתמקדת באירועי 1947-1949, תוך מתן ידע והצבעה על הקשרים היסטוריים. זוהי יחידה המסתכלת על הנכבה "ממעוף הציפור", וסוקרת את שהתרחש בה בקצרה, תוך נגיעה בנושאים מרכזיים, לשם היכרות ראשונה עם הנושא. בחלקה הראשון נציע שימוש במצגת שתציג נקודות מרכזיות על הנכבה מתוך מקורות היסטוריים ראשוניים ומשניים. בחלקה השני נעמיק במספר נושאים, דרך עבודה בקבוצות קטנות. לתלמידים רבים ידע מצומצם בלבד על מלחמת העצמאות. עם זאת, התלמידים גדלים בסביבה שבה הסיפור על הקמת המדינה מוכר, והוא הסיפור שממנו ניתן להתחיל לבחון את 1948 מתוך ראייה ביקורתית. חשוב לציין שאנו מבקשות לעודד ביקורתיות הן כלפי הידע ההגמוני-המקובל והן כלפי הידע החדש הנרכש כאן. הבחירה במתודה של מצגת נועדה להציג מנעד רחב של ידע ומקורות על-ידי שימוש באמצעי אחד. יחד עם זאת, במצגת קיים חיסרון בולט היות והידע מוצג בצורה סכמטית המשטיחה אותו. המידע המובא ביחידה זו נלקח מתוך מחקרים ומקורות מגוונים, ישראלים ופלסטיניים. רובם מציגים פרשנות פחות מוכרת ולעתים מאתגרת של ההיסטוריה הרווחת של 1948. לצד המחקרים והעדויות

שילבנו גם ציטוטים ואמירות של מנהיגים ישראלים ידועים. צפוי כי הנושאים המובאים במצגת יעוררו אצל התלמידים רגשות ותגובות עזות, לנוכח מידע שלא מתיישב עם מה שידעו עד היום. מומלץ לעבד את הפער הזה דרך ניהול דיון בכיתה לאחר המצגת, וכן דרך עבודה בקבוצות קטנות סביב דף העבודה העוסק בפער בין הידע המוכר לנו לבין החומרים החדשים שהובאו במצגת (ראו חומרי עזר 2). כשמלמדים את ההיסטוריה של מלחמת העצמאות, נהוג להציגה כרצף של מבצעי לחימה. התוצאה המתקבלת היא רצף של היסטוריה מיליטריסטית שאינה מותירה מקום לסיפור של אירועים אחרים שהתרחשו ולעתים אף משתיקה אותם. הנושאים שבחרנו להביא ביחידה זו הם, להבנתנו, נושאים מרכזיים אשר דרכם ניתן לפתח פרשנות אחרת למהלך המלחמה. אין לנו כמובן יומרה להקיף בעזרתם את כל אשר קרה, אלא רק להתחיל דיון סביב הנכבה, כאירוע שלא מקבל מקום בהיסטוריה של מלחמת העצמאות הישראלית.

להלן הנושאים המובאים במצגת ומטרתם הפדגוגית:

הנושא	מספר שקופית	מטרת הצגתו
מהי הנכבה? הגדרה ונתונים מספריים על הנכבה	7-2	- להציג תמונה רחבה וכוללת כפתיחה לנושא.
איך הייתה פלסטין לפני הנכבה? החיים בעיר ובכפר והיחסים בין פלסטינים ויהודים	16-8	- להכיר את החיים הפלסטיניים העשירים שהיו פה ואת מארג היחסים בין יהודים לפלסטינים.
מתי זה קרה? א. תוכנית החלוקה, נובמבר 1947. ב. הלחימה מנובמבר 1947 ועד מרץ 1948	18-17	- ללמוד על עמדות הפלסטינים כלפי תוכנית החלוקה - להציג את תחילת המלחמה בין הכוחות הפלסטיניים והכוחות הישראליים.
איך זה קרה? א. מרץ 1948: תוכנית ד' של "ההגנה" ב. הצגת מחקר היסטורי הבודק את הסיבות העיקריות לעזיבות וגירוש הפלסטינים, תוך שילוב של עדויות וציטוטים.	37-30, 24-19	- ללמוד על תוכנית ד' של ההגנה המהווה שלב אסטרטגי חשוב במעבר של מדיניות "ההגנה" מהתקפה ואשר נתנה הרשאה לגירוש הכפרים. - להרחיב את הידע של התלמידים בנוגע לסיבות שהניעו את הפלסטינים לעזוב את יישוביהם. הטענה המוכרת לנו היא שהפלסטינים עזבו כי מנהיגיהם הורו להם לעזוב. אבל מחקרים היסטוריים שונים מצאו שכוחות הצבא הישראלי מילאו תפקיד מרכזי בפעולות של גירוש ובעידוד עזיבה.
מניעת שיבה הדרכים שננקטו למניעת שיבת הפליטים	28-25	- להעמיק את ההבנה כי הנכבה אינה רק הגירוש ב-1948, אלא בין היתר גם הרס הכפרים בשנים שלאחר מכן, מחיקת העדויות לחיים הפלסטיניים ומניעת אפשרות החזרה של הפליטים לבתיהם.

¹ את מושג "נקודת האפס" ביחס לשנת 1948 אנו שואלות מ: אופיר, ע. (1999), "שנת האפס", בתוך: 50 ל-48, תיאוריה וביקורת 12-13, ירושלים: ון ליר.